

PO CO NAM PRAWA CZŁOWIEKA?

Konieczność edukacji o prawach człowieka

Prawa człowieka regulują relacje między jednostką a władzą. Prawa te, występowały zawsze w świadomości ludzi, nazywane były tylko innym językiem i funkcjonowały w innej rzeczywistości. Stworzyły wielu apologetów i równie wielu przeciwników. Były tematem dyskusji prawnych, filozoficznych, społecznych. Stanowiły kartę przetargową w polityce bądź pozostawały hasłami programów różnych ugrupowań w kampaniach politycznych; wytyczały normy etyczne i moralne oraz stawały się przedmiotem zainteresowania w literaturze (np. *Antygona* Sofoklesa); wreszcie znajdowały miejsce w krajowych i międzynarodowych zapisach prawnych. Ich szybki rozwój nastąpił po 1945 roku, kiedy to okrucieństwa drugiej wojny światowej uświadomiły społeczności międzynarodowej konieczność ochrony jednostki przed wszelką władzą. W Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 roku zapisano podstawowy katalog praw, które powinny być zagwarantowane każdemu człowiekowi „...bez względu na różnice rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych lub innych przekonań, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek inne różnice”¹.

Prawa człowieka są prawami powszechnymi, gdyż posiada je każdy z sześciu miliardów ludzi na świecie. Niestety, kwestia skutecznej ochrony tychże praw to jeszcze perspektywa długiego procesu zmian politycznych, prawnych, a przede wszystkim zmian w mentalności ludzi.

Ta ważna dziedzina ludzkiego życia bywa czasami nadużywana. Kwestię tę porusza m. in. Leszek Kołakowski, pisząc: „...”Nasze marzenia o świecie bez nędzy i głodu, bez nieszczęść i niewoli, o ludzkości żyjącej w braterstwie i solidarności, bez walk i przemocy są nam z pewnością potrzebne i prawomocne. Nie jest jednak rozsądne nazywanie prawami człowieka wszystkich dóbr, jakich życzylibyśmy sobie i innym”².

¹ art. 2, *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, w: *Human Rights Documents*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, v. 1, Wyd. PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1989, s. 25.

² Leszek Kołakowski, *Po co nam prawa człowieka*, *Gazeta Wyborcza* nr 250, wydanie z 25/10/2003–26/10/2003 *Gazeta Świąteczna*, s. 11.

Dziedzina praw człowieka nieustannie się zmienia. W jakim kierunku będzie ewoluować, trudno powiedzieć. W dużej mierze zależy to od stopnia zakorzenienia praw jednostki w poszczególnych krajach, a jeszcze bardziej od sytuacji politycznej świata. Polska od dawna uważa się za kraj, który pretenduje do miana państwa przestrzegającego praw człowieka. W związku z tym, prawa człowieka są zagadnieniem, bez którego nie jest możliwa, a przynajmniej powinna być niemożliwa, współczesna edukacja.

Nieznajomość prawa szkodzi – tak brzmi mądre porzekadło. W przypadku praw człowieka jest ono aż nadto ważne. Prawa każdej osoby są tarczą przeciwko działaniom wszelkiej władzy. Ich nieznajomość naraża człowieka na nadużycia ze strony władzy, prowadzi do manipulacji i osłabia możliwości ochrony. Obowiązkiem państwa jest zagwarantowanie każdej osobie konkretnej ochrony jej praw. Znajomość swoich praw, możliwość ich dochodzenia ale także ponoszenie konsekwencji za naruszenie praw innych osób zobowiązuje do odpowiedzialności – ja mam prawa ale posiadają je również inni.

Tylko osoba świadoma swoich praw podejmie działanie w celu zrealizowania swoich potrzeb, a jeżeli nie będzie w stanie zrobić tego sama, zrobi to z innymi, w ten sposób tworząc społeczeństwo obywatelskie – elementu niezbędnego do funkcjonowania demokratycznego państwa prawnego. Z drugiej zaś strony wspólnie łatwiej jest kontrolować działania każdej władzy, przypominając jej że *„działa tylko w granicach prawa i na podstawie prawa”*²². Oczywiście staje się więc uczenie o prawach człowieka.

Co to są prawa człowieka?

Prawa człowieka są to uprawnienia jednostki, które mają ją zabezpieczyć przed arbitralnymi działaniami władzy. Są prawami indywidualnymi, gwarantowanymi każdemu. Prawa człowieka są obowiązkami władzy, która musi coś dla każdego zrobić (prawa pozytywne) np. zagwarantować prawo do rzetelnego procesu sądowego, co oznacza, że musi wybudować sądy, wykształcić sędziów, adwokatów, prokuratorów, stworzyć przepisy prawa cywilnego, karnego, administracyjnego, pracy, rodzinnego itd. Bądź musi się powstrzymać od działania (wolności negatywne) np. gdy korzystam z prawa do wolności sumienia i wyznania, nie może mi tego zabronić lub nakazać wierzyć inaczej niż chcę.

Podstawą praw człowieka jest godność osobowa człowieka. Posiada ją każdy niezależnie od tego czy jest dobry czy zły. Jeżeli został osądzony i odbywa karę więzienia,

²² art. 7 Konstytucji RP, W: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z komentarzem* (komentarz) M. KRUK. Wyd. AWA Warszawa 1997, s.41..

obowiązkiem władzy jest traktować go w sposób humanitarny. Prawa człowieka są nienaruszalne i państwo nie może ich jednostce odebrać.

Istotą praw człowieka jest ich przyrodzoność i niezbywalność. Przyrodzoność polega na tym, że prawa człowieka są w niego wpisane i ich istnienie nie zależy od woli władcy. Niezbywalność oznacza, że nawet jeżeli jednostka z nich nie korzysta, nie może z nich zrezygnować i się ich wyzybyć³.

Podstawowymi zasadami na których opierają się prawa człowieka są wolność i równość. Wolność rozpatrywana jest w aspekcie politycznym (liberty) i podmiotowym (freedom). Pierwsze pojęcie oznacza zakres władzy państwowej w stosunku do człowieka. Ukształtowane na podstawie XVIII wiecznych rewolucji – amerykańskiej i francuskiej wprowadziły dwa rozumienia tego pojęcia – wolności od państwa i wolności przez państwo. Dla Amerykanów rola państwa ograniczała się do stróża przed wrogiem wewnętrznym i zewnętrznym. Prawa człowieka stanowiły tarczę przed innymi, również przed państwem. Francuzi uważali, że to państwo ma być gwarantem ich praw. Temu celowi służyć miały zasadę suwerenności narodu i wybór władzy ustawodawczej, prawie wszystkich władz wykonawczych, a nawet sędziów⁴. Wolność w sensie podmiotowym rozumiana jest, jako uprawnienia jednostki do podejmowania decyzji i postępowania zgodnego z jej własną wolą⁵. I wreszcie wolność występuje, jako katalog praw gwarantowanych jednostce (np. wolność słowa, wolność myśli sumienia i wyznania, wolność zrzeszania się i zgromadzania).

Prawa człowieka dzielą się na trzy generacje praw⁶. Pierwsza, to prawa osobiste i polityczne. Prawa osobiste pozwalają każdemu człowiekowi bezpiecznie, bez przymusu ze strony innych rozwijać się – to prawo do życia, wolność od tortur, poniżającego traktowania i karania, wolność osobista i nietykalność cielesna, prawo do prywatności, wolność religijna, wolność słowa, wolność zrzeszania się i zgromadzeń. Prawa polityczne zaś pozwalają jednostce współdecydować o losach swojego społeczeństwa, czy państwa. Są to wymienione

³ Interpretację praw niezbywalnych przedstawił Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w sentencji orzeczenia dotyczącego skargi w tzn. sprawie włóczęgowskiej De Wilda, Ooms i Versyp przeciwko Belgii z 28.5.1970 – prawo do wolności osobistej jest zbyt ważne w demokratycznym społeczeństwie, aby ktokolwiek mógł przestać korzystać z ochrony tylko dlatego, że sam zwrócił się o umieszczenie w zamkniętym ośrodku” patrz: Marek Antoni Nowicki, *Europejska Konwencja Praw Człowieka. Wybór orzecznictwa*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 1999, s. 62.

⁴ Jan Baszkiewicz, *O niektórych filozoficznych i praktycznych dylematach praw człowieka*, Wydawnictwo Wers, Bydgoszcz 2003, s. 27.

⁵ Należy rozróżnić wolność negatywną i pozytywną, czyli wolność od ograniczeń i wolność do zdolności realizowania własnej wolności. Najdokładniej rozróżnienia tego dokonał Isaiah Berlin – koncepcja wolności negatywnej oznacza brak przymusu dla potencjalnego wyboru zachowania, czy decyzji; wolność pozytywna oznacza zdolność dokonywania wyboru ze względu na określone warunki, (patrz:) *Dwie koncepcje wolności* [w:] Isaiah Berlin, *Cztery eseje o wolności*. Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2000, s. 183 – 239.

⁶ Takiego podziału dokonał w latach siedemdziesiątych francuski filozof pochodzenia czeskiego Karl Vasak.

już wcześniej prawa wyborcze. Do nich należą również prawo dostępu do urzędów publicznych, prawo do informacji o działalności urzędników państwowych i inne. Prawa te zwane są prawami wolnościowymi. Prawa drugiej generacji to prawa socjalne, ekonomiczne i kulturalne. Pierwsze gwarantują każdemu pomoc innych, gdy jest chory, stary, bezradny. Najważniejsze to prawo do renty i emerytury, a także prawo do ochrony zdrowia. Ekonomiczne gwarantują każdemu samodzielność. Są to: prawo własności, prawo do nauki i prawo do wykonywania wybranej przez każdego pracy oraz zapłata za nią. Prawa kulturalne pozwalają człowiekowi korzystać ze zdobyczy cywilizacyjnych ludzkości. Całkowicie inny charakter mają prawa trzeciej generacji. Zwane są one prawami wspólnotowymi. Są to: prawo do pokoju, prawo do rozwoju, prawo do utrzymania w takich warunkach przyrody. Prawa te umożliwiają każdemu człowiekowi na świecie korzystanie z praw osobistych, politycznych, socjalnych i ekonomicznych.

Dokumenty w których zapisane są prawa człowieka

Podstawowym dokumentem w którym zapisane zostały prawa człowieka jest Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. Prawom tym poświęcony jest rozdział II ale i w innych częściach można znaleźć zapisy o prawach człowieka. Poszczególne prawa są zapisane również w ustawach, np. ustawa o ochronie danych osobowych, ustawa o systemie oświaty, czy ustawa o pomocy społecznej.

Polska ratyfikowała również wiele konwencji międzynarodowych, w których takie katalogi są podane. Najważniejszym i pierwszym dokumentem spisującym wszystkie generacje praw, czyli osobiste, polityczne, socjalne, ekonomiczne, wspólnotowe jest Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r. Na jej bazie powstały w systemie ONZ – dwa pakt: Międzynarodowy Pakt Praw Osobistych i Politycznych; i Międzynarodowy Pakt Praw Społecznych, Ekonomicznych i Gospodarczych oraz Międzynarodowa Konwencja o eliminacji wszelkich form dyskryminacji rasowej; Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur i okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania; Konwencja o prawach dziecka; Konwencja w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet; Konwencja dotycząca statusu uchodźców, a także nie ratyfikowane przez Polskę Międzynarodowa konwencja o ochronie pracowników migrujących i ich rodzin; Konwencja o ochronie praw osób z niepełnosprawnością i wyłożona do podpisu Konwencja o ochronie osób starych.

Powstały również dokumenty w systemach ochrony regionalnej praw człowieka. W Radzie Europy najważniejsze to: Europejska Konwencja Praw Człowieka i Europejska Karta Społeczna; Europejska Konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu; Konwencja o ochronie praw człowieka i godności osoby ludzkiej wobec zastosowań biologii i medycyny: konwencja o prawach człowieka i biomedycynie; Karta Samorządu Terytorialnego; Konwencja o ochronie osób w związku z elektronicznym przetwarzaniem danych o charakterze osobistym; Konwencja Ramowa o ochronie mniejszości narodowych; Europejska konwencja o wykonywaniu praw dziecka.

Unia Europejska stworzyła Kartę Praw Podstawowych.

Nie zabrakło katalogów praw człowieka i w innych regionalnych systemach.

Organizacja Państw Amerykańskich (OPA) powołała Amerykańską Konwencję Praw Człowieka; Organizacja Jedności Afrykańskiej (dziś Unia Afrykańska) – Afrykańską Kartą Praw Człowieka i Ludów nawet Liga Państw Arabskich stworzyła Kairską Deklarację Praw Człowieka i Arabską Kartę Praw Człowieka.

Gwarancje ochrony praw człowieka

Najważniejszymi instytucjami i organami ochrony praw człowieka są w Polsce sądy i trybunały. Sądy są powszechne (rejonowe, okręgowe, apelacyjne) nad którymi pieczę sprawuje Sąd Najwyższy, administracyjne i specjalne (np. wojskowe). Postępowanie sądowe jest dwuinstancyjne i kończy się wydaniem wyroku w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Jeżeli jednostka nie jest zadowolona z ostatecznego orzeczenia sądowego może:

- za pośrednictwem adwokata złożyć kasację do Sadu Najwyższego;
- jeżeli przepis, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie nie jest zgodny z Konstytucją RP może złożyć skargę konstytucyjną;
- lub złożyć skargę do któregoś z międzynarodowych organów ochrony praw człowieka, jeżeli sprawa dotyczy naruszenia któregoś z praw czy wolności człowieka

W Polsce funkcjonują dwa trybunały: Trybunał Stanu – sąd dla przedstawicieli władz centralnych, jeżeli sprzeniewierzyli się Konstytucji RP oraz Trybunał Konstytucyjny badający zgodność różnych aktów prawnych z Konstytucją, legalność działania partii politycznych, rozstrzyga również spory kompetencyjne między naczelnymi organami władzy państwowej.

Do pozasądowych mechanizmów ochrony praw człowieka można zaliczyć rozbudowany system różnych instytucji (np. rzecznicy) oraz wolne media. W Polsce działa wielu

rzeczników. W największe kompetencje wyposażony jest rzecznik Praw Obywatelskich, który Konstytucja przypisała „stanie na straży praw i wolności człowieka”. W celu ochrony dzieci powołano w 2000 r. Rzecznika Praw Dziecka. Ochrona praw dziecka jest jednym z priorytetów funkcjonowania naszego państwa. Jego zadaniem zapisanym w ustawie jest „stanie na straży praw dziecka określonych w Konstytucji RP, Konwencji o prawach dziecka i innych przepisach prawa, z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców”. Oprócz wymienionych działają rzecznicy praw ucznia w szkole i Kuratorium Oświaty, Głównego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, rzecznicy praw pacjenta, praw ubezpieczonych i in.

Ogromną rolę w wyszukiwaniu i wyciąganiu na światło dzienne naruszeń praw człowieka odgrywają wolne media, nazywane „watch dogs”, czyli psy stróżujące. Konstytucja RP wzmocniła ich działalność zakazując stosowania cenzury prewencyjnej.

W celu ochrony praw człowieka powstały różne organizacje pozarządowe – Komitet Ochrony Praw Dziecka, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Polska Akcja Humanitarna. Amnesty International.

Polska jest stroną różnych konwencji międzynarodowych zajmujących się ochroną praw człowieka. Poddała się również jurysdykcji sądów międzynarodowych w sprawie skarg indywidualnych. I tak, jednostka można skarżyć się do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, kiedy jej prawa zapisane w Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Europejska Konwencja Praw Człowieka) zostały naruszone. Może złożyć skargę indywidualną do jednego z czterech komitetów ONZ kontrolujących przestrzeganie praw człowieka zapisanych w konwencjach, które obsługują (do Komitetu Praw Człowieka w Genewie z naruszeń praw zapisanych w Międzynarodowym Pakcie Praw Osobistych i Politycznych; do Komitetu w Sprawie Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej z Międzynarodowej Konwencji o eliminacji wszelkich form dyskryminacji rasowej; do Komitetu Przeciwko Torturom z Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur i okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania; do Komitetu w Sprawie Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet z Konwencji w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet.

Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej można złożyć skargę do Sądu I Instancji przy Europejskim Trybunale Sprawiedliwości w Luksemburgu.

W różnych systemach funkcjonują również urzędnicy, którzy zajmują się promocją i ochroną różnych praw człowieka.

W ONZ do takich najważniejszych należy Wysoki Komisarz ds. Statusu Uchodźców oraz

Wysoki Komisarz ds. Praw Człowieka. W Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie powołała do życia Komisarza ds. Mniejszości Narodowych oraz Przedstawiciela ds. Wolnych Mediów. W Unii Europejskiej funkcjonuje Rzecznik Praw Obywatelskich.

W ochronie praw człowieka ogromną rolę odgrywają międzynarodowe organizacje pozarządowe takie, jak wspomniana wyżej Amnesty International, Lekarze bez granic, Article XIX.

Ograniczenie praw człowieka

Prawa człowieka można ograniczyć z wielu powodów i w określonych warunkach. Przede wszystkim prawa jednostki ograniczają prawa innej jednostki. O możliwości korzystania z niektórych praw decyduje osiągnięty wiek. Dotyczy to m.in. praw politycznych. Art. 31 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. w ustępie 3 mówi, że „ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanowione tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”.

Prawa dziecka

Dziecko to także człowiek tylko, że jeszcze mały. Tak rozpoczyna się wierszyk napisany przez Marcina Brykczyńskiego⁷ dla przedszkolaków mówiący o tym, jakie prawa posiadają. Dzieci posiadają wszystkie prawa człowieka, tylko mogą z nich korzystać w miarę dojrzewania, po uzyskaniu określonego wieku. Ze względu na swoją niedojrzałość obowiązkiem dorosłych jest zagwarantowanie im przede wszystkim możliwość korzystania z prawa do opieki i prawa do nauki.

⁷ Niech się wreszcie każdy dowie i rozpowie w świecie całym, że dziecko to także człowiek, tyle że jeszcze mały. Dlatego ludzie uczeni, którym za to należą się brawa, chcąc wielu dzieci los odmienić, spisali dla Was mądre prawa. Więc je na co dzień i od święta spróbujcie dobrze zapamiętać: "Nikt mnie siłą nie ma prawa zmuszać do niczego, a szczególnie do zrobienia czegoś niedobrego. Mogę uczyć się wszystkiego co mnie zacieka i mam prawo sam wybierać z kim się będę bawić. Nikt nie może mnie poniżyć, krzywdzić, bić, wyzywać i każdego mogę zawsze na ratunek wzywać. Jeśli mama albo tata już nie mieszka z nami, nikt nie może mi zabronić spotykać ich czasami. Nikt nie może moich listów czytać bez pytania, mam też prawo do tajemnic i własnego zdania. Mogę żądać, aby każdy uznał moje prawa, a gdy różnię się od innych, to jest moja sprawa", w: Elżbieta Czyż i in. (opr.), *Moje prawa*, Biblioteka Komitetu Ochrony Praw Dziecka, Warszawa 1994.

Prawa dziecka zostały spisane w dwóch dokumentach międzynarodowych. W systemie ONZ powstała Konwencja o prawach dziecka z 1989 r., wyliczająca prawa i wolności osobiste dziecka. Nad przestrzeganiem konwencji czuwa Komitet Praw Dziecka, zobowiązujący państwa, które ratyfikowały konwencję do przestrzegania praw dzieci oraz do podejmowania starań w celu ich dalszego rozwijania i polepszania warunków życia dzieci.

W systemie Rady Europy funkcjonuje Europejska konwencja o wykonywaniu praw dziecka z 1996 r. Dotyczy ona osób, które nie ukończyły 18 roku życia. Ma za zadanie promowanie ich praw oraz przyznanie dzieciom praw procesowych. Oznacza to, że państwo zapewni dzieciom aby były, osobiście albo za pośrednictwem innych osób lub instytucji, informowane i uprawnione do uczestniczenia w dotyczących ich postępowaniach przed organem sądowym. Chodzi przede wszystkim o sprawy rodzinne, w szczególności odnoszące się do wykonywania odpowiedzialności rodzicielskiej, miejsca pobytu dziecka i kontaktów z obojgiem rodziców.

Poza wymienionym Komitetem Praw Dziecka w systemie ONZ działają specjalnie stworzone do pomocy, wspierania rozwoju i edukacji dzieci na całym świecie: UNICEF – agenda ONZ powstała w 1946 r., aby nieść pomoc dzieciom dotkniętym skutkami wojny. Obecnie koncentruje się na pomocy dzieciom z krajów trzeciego świata oraz znajdującym się na terenach objętych wojną lub klęskami żywiołowymi. UNESCO – agenda ONZ powstała w 1945 r. dla popierania rozwoju oświaty powszechnej, rozwoju wiedzy, swobodnej informacji i dostępu do niej oraz krzewienia kultury i ochrony światowego dziedzictwa kulturowego. Znaczną część środków finansowych przeznaczają na walkę z analfabetyzmem. Programy edukacyjne UNESCO dotyczą również propagowania znajomości praw człowieka i ich ochrony oraz wkładu społeczeństw z różnych stron świata w rozwój oświaty

WYBRANE ORZECZNICTWO ETPC W SPRAWACH DZIECI⁸

Art. 3 – Zakaz tortur , nieludzkiego, poniżającego traktowania albo karania

A. przeciwko Wielkiej Brytanii (1998r.)

⁸ Opracowano na podstawie książek Marka Antoniego Nowickiego (Europejski Trybunał Praw Człowieka. Orzecznictwo, t.1 i 2) oraz orzeczeń znajdujących się na stronie internetowej Biura Informacyjnego Rady Europy w Warszawie, ul. Ksawerów 13.

Sprawa dotyczyła stosowania kar cielesnych, jako dozwolonego przez prawo anielskie karcenia w wychowaniu dzieci. Sprawa po raz pierwszy wyszła na światło dzienne w 1990 r., gdy skarżący (wówczas sześciolatek) wraz z bratem trafili do Rejestru Ochrony Dzieci. W 1994 r. odbyła się rozprawa sądowa po brutalnym pobiciu chłopców. Ojczym został uniewinniony, gdyż obrona podniosła kwestię trudności wychowawczych, jakie sprawia dziecko. W takim przypadku prawo dozwala na stosowanie kar cielesnych.

Trybunał orzekł, że nastąpiło naruszenie art. 3, gdyż według obdukcji skarżący, wówczas 9 letni chłopiec, wielokrotnie był bity z dużą siłą. Dzieci i inne słabe jednostki są pod szczególną ochroną państwa, które musi skutecznie bronić je przed poważnymi naruszeniami integralności osobistej. Doszło do zaniedbania zapewnienia przez państwo skutecznej ochrony praw człowieka w przypadku, gdy sprawcą znęcania się są także osoby prywatne. W tej sprawie Trybunał podkreślił, że obowiązkiem państwa poza ochroną przed naruszeniami praw człowieka ze strony urzędników publicznych jest również zapewnienie, poprzez wprowadzenie odpowiednich przepisów prawa, przed naruszeniami ze strony innych ludzi.

Art. 8 – Prawo do prywatności i rodziny

Marckx przeciwko Belgii (-1979)

Sprawa dotyczyła dyskryminacji dziecka pozamałżeńskiego w prawie rodzinnym i spadkowym. Matka musiała adoptować własne pozamałżeńskie dziecko, by stać się prawną jego opiekunką i by mogło ono po niej dziedziczyć. Wobec dziecka pozamałżeńskiego nie posługiwano się pojęciami rodziny i krewnych (więzy prawne łączyły go jedynie z matką). Takie dziecko nie miało prawa dziedziczenia po krewnych matki, np. po dziadkach.

Trybunał orzekł, że uciekanie się do adopcji, by wyeliminować różnice pomiędzy dziećmi pozamałżeńskimi a małżeńskimi jest dyskryminacją. Belgia naruszyła art.8 – prawo do życia rodzinnego bez dyskryminacji. W wyniku tego orzeczenia zmieniono prawodawstwo belgijskie.

Art. 10 – Wolność słowa

Handyside przeciwko Wielkiej Brytanii (

Sprawa dotyczyła konfiskaty książeczki uznanej, przez rodziców i władze oświatowe za obsceniczną (mała czerwona książeczka dla uczniów traktująca o seksie) oraz ukarania

wydawcy grzywną. Skarżący uważał, że naruszono art.10 – wolność wypowiedzi oraz art. 1 Protokołu 1 – prawo własności i prawo do swobodnego korzystania z mienia.

Trybunał orzekł, że nie doszło do naruszenia art.10 ani art. 1 Protokołu 1. Wzięto pod uwagę zgodne z prawem działanie władz (zastosowanie ustawy o pornograficznych publikacjach); uprawniony cel dla którego doszło do zakazu sprzedaży oraz konfiskaty książek (ochrona moralności młodych czytelników, z tego powodu ingerencja była konieczna w demokratycznym społeczeństwie); proporcjonalność zastosowanego środka do celu (sądy działały racjonalnie, w dobrej wierze i w granicach swobody oceny pozostawionej państwowi przez Konwencję). Nie było tym samym również naruszenia art.1 Protokołu 1 (prawo do ochrony własności) w sprawie konfiskaty książek.

Jersild przeciwko Danii (-1994)

Sprawa dotyczyła skazania na grzywnę dziennikarza Jersilda, który przygotował program telewizyjny z udziałem przedstawicieli młodzieżowej organizacji rasistowskiej.

Przeciwko dziennikarzowi wystąpili ze skargą dotyczącą zachęcania do wypowiedzi rasistowskich: biskup Alborgu do ministra sprawiedliwości oraz prokurator do Sądu Miejskiego w Kopenhadze. Jersild uznał, że jest to ingerencja państwa w wolność słowa, gdyż nie chodziło o propagowanie tej idei ale zwrócenie uwagi społeczeństwa duńskiego na negatywne, wręcz niebezpieczne zjawisko rozwijające się wśród młodzieży – agresywny rasizm.

Trybunał orzekł, że Dania naruszyła art. 10 Konwencji ograniczając Jersildowi wolność słowa. Mimo, że państwo ratyfikowało ONZ-wską Konwencję w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji rasowej co zmusza je do przeciwdziałania temu zjawisku, to jednak nie może karać dziennikarza za fakt, że dostrzega negatywne zjawisko szerzenia się wśród młodzieży idei rasistowskich i stara się o tym poinformować społeczeństwo.

Art. 2 Protokołu nr 1 – Prawo do nauki

Campell i Cosans przeciwko Wielkiej Brytanii (1982)

Sprawa dotyczyła stosowania kar cielesnych w szkołach publicznych. W przypadku Cosansa nigdy nie ukończył on liceum, gdyż dyrekcja nie zagwarantowała mu nietykalności osobistej. Szkoła wprowadzając w regulaminie stosowanie kar cielesnych nie wzięła pod uwagę prawa rodziców do niepodporządkowania się takim zarządzeniom. Z powodu zawieszenia Jeffreya

Cosansa w prawach ucznia, gdyż rodzice nie wyrazili zgody na poddanie się karze cielesnej przez syna, chłopiec pozbawiony został możliwości korzystania z prawa do nauki.

Trybunał orzekł, że Wielka Brytania naruszyła art. 2 Protokołu 1. Obowiązkiem państwa jest zagwarantowanie każdemu dziecku możliwości korzystania z prawa do nauki. Oznacza to, że przepisy regulujące zasady funkcjonowania wszystkich podmiotów w szkole nie mogą naruszać istoty praw człowieka oraz muszą brać pod uwagę zdanie rodziców w kwestiach np. dotyczących stosowania kar.

Valsamis przeciwko Grecji (1996)

Sprawa dotyczyła ukarania dziewczynki jednodniowym usunięciem ze szkoły za nieuczestniczenie w obchodach święta narodowego z powodu przekonań religijnych. 12 letnia Melissia Valsamis oraz jej rodzice byli Świadcami Jehowy. Otrzymali od dyrektora szkoły zwolnienie z uczestniczenia dziewczynki na lekcjach religii, mszy oraz wszystkich czynności sprzecznych z ich wiarą. Kwestia sporna dotyczyła udziału Melissi wraz z innymi uczniami w uroczystych obchodów związanych z rocznicą wojny grecko – włoskiej z 1940 r. Rodzice dziewczynki poinformowali o jej nieobecności w tym dniu z powodu przekonań religijnych uniemożliwiających udziału w uroczystości upamiętniającej wojnę. Dziewczynka została ukarana

Trybunał orzekł, że nie doszło do naruszenia art. 2 Protokołu 1, gdyż obowiązek udziału w obchodach nie stanowił zamach na przekonania religijne rodziców. Upamiętnienie ważnych dla narodu wydarzeń ma służyć pokojowi i patriotyzmowi. Kara zawieszenia w prawach ucznia traktowana, jako środek edukacyjny, nie naruszał praw dziecka i rodziców do wychowania zgodnie z własnymi przekonaniem.